

ОРГАНИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЇХ ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ

BAR SELF-GOVERNMENT BODIES AND THEIR MAIN FUNCTIONS

Яловий О.О., аспірант відділу організації
освітньо-наукової підготовки

Харківський національний університет внутрішніх справ
ORCID: 0009-0002-1395-6792

В статті розглядаються проблеми організації та ролі адвокатського самоврядування у гарантуванні незалежності та автономії адвокатів у виконанні їхніх обов'язків. У статті визначається мета дослідження - аналіз органів адвокатського самоврядування та їхніх функцій у системі публічного управління, а також встановлення їхньої ролі в забезпеченні верховенства права та захисту прав громадян. Узагальнюються результати аналізу, висвітлюються тенденції розвитку адвокатського самоврядування в Україні, включаючи обмеження та контроль з боку держави та потенціал адвокатської професії. Автором надаються пропозиції щодо вдосконалення системи адвокатського самоврядування з метою забезпечення ефективного функціонування адвокатської спільноти, правової допомоги та захисту прав громадян. Зроблено висновок, що адвокатське самоврядування є важливим і необхідним елементом правової системи України, забезпечуючи адвокатам незалежність, автономію та професійну самостійність у виконанні своїх обов'язків. Органи адвокатського самоврядування виконують різноманітні функції, такі як формування високопрофесійної адвокатської спільноти, встановлення етичних стандартів, забезпечення захисту та підтримки адвокатів у їх професійній діяльності. Однак, існують сучасні тенденції, які можуть вплинути на функціонування адвокатського самоврядування в Україні. Зокрема, можливе обмеження та контроль з боку держави щодо адвокатури, вибіркоче впровадження адвокатської монополії та інші зміни у законодавстві, що можуть вплинути на незалежність адвокатів та їх функціональні можливості. Для забезпечення ефективного функціонування адвокатської професії важливо зберегти баланс між роллю держави та самоврядуванням адвокатів. Сприяючи розвитку адвокатури, держава повинна забезпечувати належні умови для самостійності та автономії адвокатів, а також дотримання етичних принципів і стандартів. Здійснення адвокатського самоврядування є важливою запорукою забезпечення верховенства права, захисту прав громадян і дотримання принципів правової держави. З метою подальшого розвитку адвокатури в Україні, доцільно здійснювати аналіз та враховувати сучасні тенденції, сприяти вдосконаленню системи адвокатського самоврядування та розширювати можливості для ефективної роботи адвокатів на благо правосуддя та громадянського суспільства.

Ключові слова: Адвокатське самоврядування, органи адвокатського самоврядування, функції адвокатського самоврядування, адвокатура, правова допомога, правова допомога, незалежність адвокатів, верховенство права.

The article examines the problems of organization and the role of attorney self-government in guaranteeing the independence and autonomy of attorneys in the performance of their duties. The purpose of the research is determined in the article - the analysis of the self-government bodies of lawyers and their functions in the system of public administration, as well as establishing their role in ensuring the rule of law and protecting the rights of citizens. The results of the analysis are summarized, the trends in the development of lawyer self-governance in Ukraine are highlighted, including restrictions and control by the state and the potential of the lawyer profession. The author provides suggestions for improving the system of bar self-government in order to ensure the effective functioning of the bar community, legal aid and protection of citizens' rights. It was concluded that the self-government of lawyers is an important and necessary element of the legal system of Ukraine, providing lawyers with independence, autonomy and professional autonomy in the performance of their duties. Bar self-government bodies perform various functions, such as formation of a highly professional bar community, establishment of ethical standards, protection and support of lawyers in their professional activities. However, there are modern trends that may affect the functioning of the self-government of lawyers in Ukraine. In particular, state restrictions and control over the legal profession, selective implementation of the legal monopoly and other changes in legislation that may affect the independence of lawyers and their functional capabilities are possible. To ensure the effective functioning of the legal profession, it is important to maintain a balance between the role of the state and the self-government of lawyers. By promoting the development of the legal profession, the state must provide appropriate conditions for independence and autonomy of lawyers, as well as compliance with ethical principles and standards. Implementation of self-government by lawyers is an important guarantee of ensuring the rule of law, protection of citizens' rights and compliance with the principles of the rule of law. In order to further develop the legal profession in Ukraine, it is expedient to analyze and take into account modern trends, contribute to the improvement of the system of legal self-governance and expand the opportunities for effective work of lawyers for the benefit of justice and civil society.

Key words: Bar self-government, bodies of bar self-government, functions of bar self-government, advocacy, legal aid, legal aid, independence of lawyers, rule of law.

Актуальність теми. Органи адвокатського самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні правової державності та забезпеченні високої якості правової допомоги громадянам. Вони є невід'ємною частиною правової системи, що забезпечує дотримання професійних стандартів та етичних норм у сфері надання правових послуг. У рамках даної наукової статті ми дослідимо органи адвокатського самоврядування та їх основні функції з метою розуміння їхнього внеску у розвиток правової системи.

Суттєвим елементом будь-якої правової системи є адвокатське самоврядування, яке передбачає організацію та регулювання діяльності адвокатів для забезпечення високої якості юридичних послуг, недоторканості прав громадян, а також зміцнення довіри до правосуддя. Однак, існує низка проблем, які можуть виникати у контексті функціонування органів адвокатського самоврядування.

По-перше, наявність дублювання компетенцій між органами самоврядування може вплинути на їх ефективність та здатність приймати об'єктивні та незалежні

рішення. Недостатня координація між органами може спричинити конфлікти і порушення етичних стандартів.

По-друге, забезпечення професійної етики та дисципліни серед адвокатів є однією з основних функцій органів адвокатського самоврядування. Однак, питання ефективного контролю за дотриманням етичних норм може виникати внаслідок можливих конфліктів інтересів між адвокатами та органами самоврядування.

По-третє, забезпечення доступності та якості правової допомоги є ще однією важливою функцією органів адвокатського самоврядування. Однак, у деяких регіонах може існувати проблема недостатнього покриття адвокатськими послугами, особливо в сільських та віддалених районах.

З урахуванням вищезазначених проблем, важливо дослідити органи адвокатського самоврядування та їхні функції для забезпечення ефективної роботи правової системи, захисту прав громадян та високої професійної майстерності адвокатів. У подальшому розгляді ми зосередимося на структурі та ролі органів адвокатського само-

врядування, а також ознайомимося з основними функціями, які вони здійснюють для підтримки правової системи в цілому.

Аналіз останніх досліджень: Вчені, такі як С.О. Ковтун, Н. Бакаянова, В.А. Гвоздій, Т. Варфоломєєва, Т. Вільчик, В. Заборовський, С. Іваницький, Л. Кондратьєва, Д. Кухнюк, У.П. Бек, І. Переверза, С. Прилуцький, В. Святоцька, С. Фурса, О. Яновська, С.О. Веснін, М.М. Стефанчук та інші, присвятили свої дослідження проблемам органів адвокатського самоврядування. Завдяки їхнім дослідженням було зрозуміло, що ефективне адвокатське самоврядування має вирішальне значення для правової системи країни, та сприяє захисту прав громадян та забезпеченню рівної юридичної захисту для всіх. Однак, вони також наголошували на необхідності розробки та впровадження ефективних механізмів контролю за дотриманням етичних норм та професійних стандартів серед адвокатів.

Висновки цих вчених стали важливим внеском у розвиток адвокатської системи, зміцнення правової державності та підвищення довіри до адвокатів та правосуддя в цілому. Їхні дослідження продовжують слугувати основою для подальших наукових робіт та реформування адвокатської сфери з метою вдосконалення правової системи на користь суспільства.

Мета статті - дослідити органи адвокатського самоврядування та їх основні функції з метою розуміння їх ролі в правовій системі. Спрямовано зусилля на аналіз організації адвокатури та адвокатської діяльності зі сторони самоврядування, розглядаючи механізми, за допомогою яких адвокати регулюють свою професійну діяльність. Мета статті полягає в тому, щоб надати глибоке розуміння організації адвокатури та її функціонування зі сторони самоврядування, звернувши увагу на значущість цього аспекту для стійкого розвитку правової системи та правового захисту громадян.

Виклад основного матеріалу. Організація адвокатури та адвокатської діяльності в Україні базується на Конституції України, а саме статті 59, яка гарантує право на захист та правову допомогу через адвокатуру [1].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає правові засади організації та функціонування адвокатури в країні [2].

Згідно з цим законом, адвокатура України є незалежним самоврядним інститутом, який забезпечує надання правової допомоги, захисту та представництва професійним шляхом. Вона також має право самостійно організовуватися та регулювати свою діяльність. Таке адвокатське самоврядування призначене для забезпечення належності адвокатської діяльності, дотримання прав та гарантій адвокатів, забезпечення професійного розвитку та дисципліни адвокатської гільки. Система адвокатського самоврядування складається з таких організаційних структур, як З'їзд адвокатів України, Рада адвокатів України, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища ревізійна комісія адвокатури, Конференція адвокатів регіону, Рада адвокатів регіону, Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія та Ревізійна комісія регіону [2].

Ці органи адвокатського самоврядування об'єднуються під Національною асоціацією адвокатів України, яка виступає як координуючий орган та забезпечує їхню співпрацю та взаємодію. Мета такого самоврядування - гарантувати ефективну та незалежну діяльність адвокатів, їх професійну компетентність та довіру громадян до правової системи [2].

Розглядаючи дослідження науковців можна виділити погляди Н.М. Бакаянкової, адвокатське самоврядування відіграє важливу роль у запобіганні незаконному впливу на адвокатів під час здійснення професійної діяльності, а також забезпечує оптимальне управління в системі адвокатури. За її дослідженнями, адвокатське самоврядування є проявом демократії в адвокатурі і включає самостійне

вирішення адвокатами питань, які законодавство відносить до компетенції адвокатської професійної корпорації [3].

Узгоджуючись з думкою дослідниці, адвокатське самоврядування можна розглядати як механізм, що гарантує адвокатам високий рівень незалежності та автономії у виконанні їхніх професійних обов'язків. Це також дозволяє адвокатам бути ефективними захисниками прав і інтересів своїх клієнтів без недопустимого впливу з боку інших інтересних сторін [3].

Таким чином, адвокатське самоврядування виступає не лише як демократичний принцип в адвокатурі, але і як механізм, що забезпечує ефективне функціонування адвокатської системи, зберігаючи її незалежність і професійну компетентність.

У праці Ковтун С.О. наведено перелік основних функцій Національної асоціації адвокатів України (НААУ) згідно з її законодавчим і статутним визначенням.

Основними функціями НААУ є:

- Консолідаційна функція: НААУ об'єднує адвокатів та сприяє їхньому об'єднанню для спільних цілей і інтересів [4].

- Забезпечувально-самоврядна функція: Асоціація забезпечує самоврядування адвокатської гільки та регулює внутрішні питання адвокатів. [4]

- Організаційно-перспективна функція: НААУ займається організаційними аспектами розвитку та перспективами адвокатської галузі. [4]

- Організаційно-іміджева функція: Асоціація сприяє формуванню позитивного іміджу адвокатів і підвищенню їхньої репутації. [4]

- Корпоративно-захисна функція: НААУ забезпечує захист інтересів своїх членів як професійного об'єднання. Функція адміністрування: Асоціація здійснює адміністративну діяльність та надає інформаційну підтримку [4].

Законодавчо визначеними функціями НААУ є представницька (здійснення представництва адвокатів), захисна (забезпечення захисту прав і законних інтересів адвокатів), кваліфікаційна (встановлення вимог до кваліфікації адвокатів) та адміністративно-інформаційна (адміністративні функції і надання інформації). Серед самоврядних функцій НААУ можна виділити кваліфікаційну (затвердження професійних стандартів та нормативів), дисциплінарну (розгляд дисциплінарних справ), нормотворчу (розроблення нормативних актів), роз'яснювальну (посвідчення роз'яснень та консультацій), методологічну (розроблення методичних рекомендацій), адміністративну (керівництво адміністративною діяльністю), представницьку (заступництво інтересів перед іншими органами), фінансово-розпорядчу та фінансово-контрольну (керівництво фінансовою діяльністю і контроль за витратами), інформаційну (забезпечення обміну інформацією), виконавчу (здійснення виконавчих функцій), установчу (затвердження установчих документів) та інші функції [4].

Ці функції допомагають Національній асоціації адвокатів України ефективно виконувати свої обов'язки та забезпечувати правильне функціонування адвокатської системи в країні [4].

У дисертації Гвоздій В.А. здійснена одна з перших спроб вивчення особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування та розроблення рекомендацій для його вдосконалення. Шляхом аналізу адміністративно-правового статусу цих органів та їхньої функції в публічному управлінні, автор підтверджує, що органи адвокатського самоврядування функціонують як суб'єкти адміністративно-правових відносин, що здійснюють самоврядування та наділені владними повноваженнями щодо адвокатів як об'єктів управління. Вони також мають право видавати юридично-владні приписи, які зобов'язані виконувати адвокати [5].

У дисертації пропонується періодизація розвитку органів адвокатського самоврядування та класифікація їх прав, обов'язків та гарантій. Також проведено узагаль-

нення особливостей адміністративно-правового статусу органів адвокатського самоврядування в іноземних державах. Автор сформулював пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування в Україні. Ці пропозиції спрямовані на вдосконалення системи адвокатського самоврядування та підвищення ефективності їхньої діяльності [5].

У статті Бек У.П. розглядається роль органів адвокатського самоврядування в системі органів публічного управління, а також визначається їх поняття та функції. Виділяється, що адвокатське самоврядування є гарантованим державою правом адвокатської спільноти самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатів у відповідності до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [6].

Зокрема, стаття наголошує на виняткових функціях органів адвокатського самоврядування в системі публічного управління. Вони виконують ряд завдань, які спрямовані на забезпечення верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності, а також уникнення конфлікту інтересів у сфері адвокатської діяльності [6].

Органи адвокатського самоврядування мають ряд функцій, серед яких особливо важливими є формування професійного і невідчуженого корупції адвокатського корпусу, встановлення етичних стандартів у сфері адвокатської діяльності, а також функції забезпечення захисту та забезпечення інтересів адвокатів. Для ефективного здійснення цих функцій органи адвокатського самоврядування отримали відповідні повноваження, які, частково, можуть бути делеговані державою [6].

На основі аналізу сучасних доктринальних джерел, автор Веснін С.О. в статті «Поняття, ознаки та функції органів адвокатського самоврядування» визначив характеристики органів адвокатського самоврядування. Серед них такі ознаки:

- основна мета органів адвокатського самоврядування - забезпечити адвокатам право самостійно вирішувати питання, пов'язані з організацією та діяльністю адвокатської професії, згідно з вимогами законодавства.

- органи адвокатського самоврядування спрямовані на виконання завдань, що стоять перед адвокатською спільнотою.

- вони функціонують як частина цілісної системи зі зв'язками в межах адвокатської галузі та зовнішніми зв'язками з іншими суб'єктами правової системи.

- органи адвокатського самоврядування є суб'єктами публічно-правових відносин, взаємодія з державними органами та іншими структурами в рамках визначених правових норм.

- ці органи є недержавними некомерційними професійними організаціями, високопрофесійною спільнотою адвокатів.

- функціонування органів адвокатського самоврядування відбувається у формах, передбачених законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Ці ознаки визначають сутність та роль органів адвокатського самоврядування в адвокатській системі, що сприяє забезпеченню ефективної діяльності адвокатів та дотриманню професійних стандартів у сфері адвокатури [7].

Стефанчук М.М. в своїй статті визначив сучасні тенденції розвитку функцій адвокатури в Україні, серед яких можна виділити наступне:

- Вибіркове та непослідовне впровадження адвокатської монополії на здійснення представництва іншої особи в суді. Це означає, що деякі види представництва в суді можуть бути дозволені адвокатам, а інші - ні, що може вплинути на доступність правової допомоги.

- Розширення контрольних повноважень держави щодо адвокатури з огляду на особливий потенціал адво-

катської професії. Це означає, що держава може збільшити свій контроль за діяльністю адвокатів через різноманітні механізми та обмеження.

- Обмеження прав органів адвокатського самоврядування у сфері формування суддівського корпусу. Зміни у законодавстві можуть призвести до скорочення повноважень органів адвокатської професії щодо формування органів суддівського управління.

- Наявність передумов для зміни існуючої моделі врядування адвокатської професії. Це означає, що можуть з'явитися підстави для перегляду та модернізації системи управління адвокатурою в країні.

- Всі ці тенденції можуть вплинути на функціонування адвокатської системи в Україні та потребують уважного аналізу та управлінських рішень для забезпечення ефективної роботи адвокатів і захисту їхніх професійних прав [8].

Узагальнюючи вищевказане, можна визначити, що сучасна адвокатура в Україні стикається з різноманітними тенденціями, які впливають на її функції та розвиток. Деякі з них включають обмеження та контроль з боку держави, нерегульованість певних аспектів адвокатської діяльності та потребу вдосконалення системи самоврядування.

На одному боці, існує тенденція до розширення прав та повноважень держави щодо адвокатури, що може обмежити автономність професії та певні аспекти представництва в судах. Зміни у законодавстві можуть також вплинути на процес формування органів самоврядування адвокатів та їхніх функцій.

З іншого боку, є позитивні тенденції, такі як потенціал адвокатської професії для забезпечення верховенства права та захист прав громадян. Адвокати мають великий потенціал для забезпечення правової допомоги та розв'язання правових конфліктів.

З урахуванням цих тенденцій, важливо розвивати ефективну систему адвокатського самоврядування, яка забезпечуватиме незалежність та автономію адвокатів у виконанні їхніх професійних обов'язків. Держава повинна сприяти розвитку адвокатської професії, забезпечуючи необхідні умови для її ефективного функціонування, але при цьому не перешкоджати її незалежності та самоврядуванню.

Вирішення цих викликів вимагає збалансованого підходу та співпраці між державою та адвокатською спільнотою з метою забезпечення ефективної правової допомоги, зміцнення правової держави та захисту прав громадян.

Висновки: У підсумку, адвокатське самоврядування є важливим і необхідним елементом правової системи України, забезпечуючи адвокатам незалежність, автономію та професійну самостійність у виконанні своїх обов'язків. Органи адвокатського самоврядування виконують різноманітні функції, такі як формування високопрофесійної адвокатської спільноти, встановлення етичних стандартів, забезпечення захисту та підтримки адвокатів у їх професійній діяльності.

Однак, існують сучасні тенденції, які можуть вплинути на функціонування адвокатського самоврядування в Україні. Зокрема, можливе обмеження та контроль з боку держави щодо адвокатури, вибіркове впровадження адвокатської монополії та інші зміни у законодавстві, що можуть вплинути на незалежність адвокатів та їх функціональні можливості.

Для забезпечення ефективного функціонування адвокатської професії важливо зберегти баланс між роллю держави та самоврядуванням адвокатів. Сприяючи розвитку адвокатури, держава повинна забезпечувати належні умови для самостійності та автономії адвокатів, а також дотримання етичних принципів і стандартів.

Здійснення адвокатського самоврядування є важливою запорукою забезпечення верховенства права, захисту прав

громадян і дотримання принципів правової держави. З метою подальшого розвитку адвокатури в Україні, доцільно здійснювати аналіз та враховувати сучасні тенденції, сприяти

вдосконаленню системи адвокатського самоврядування та розширювати можливості для ефективної роботи адвокатів на благо правосуддя та громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI.
3. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2017. 487 с.
4. Ковтун С.О. Функції органів адвокатського самоврядування в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2021. Т. 30. С. 292-297.
5. Гвоздій В.А. «Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування» дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. URL: <http://dspace.wupn.edu.ua/handle/316497/38548>
6. Бек У.П. Органи адвокатського самоврядування в системі органів публічного управління: поняття та функції. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Вип. 68. С. 118-123.
7. Веснін С.О. Поняття, ознаки та функції органів адвокатського самоврядування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. С. 227-232. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261890/258275>
8. Стефанчук М.М. Тенденції розвитку функцій адвокатури в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Вип. 69. С.429-437.